

Απόστολος Λ. Πιερρής

**Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΔΩΡΙΚΗΣ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

XXI

Έρωσ και Χρόνος

Ο Ανθός και ο Αδάμας της Σπάρτης

Το Δωρικό βίωμα αποτελεί την πεμπτουσία του Ελληνισμού. Η κλασσική Ελλάδα αρχίζει στη Σπάρτη. Η ιδιαίτερη ταυτότητα του Ελληνισμού ως πόλης, ως τρόπου βίου, ως υψηλού πολιτισμού, ως βιοθεωρίας και κοσμοθεωρίας, ορίζεται από το ατόφιο Δωρικό πνεύμα της Σπάρτης. Το βίωμα προβλήθηκε στις Μορφές που το εξέφραζαν, το βίωμα ουσιώθηκε στη Μορφή της ύπαρξης. Αρχετυπική δε μορφή εγέρθηκε η νεαρώδης ακμή της συμπαντικής «ώρας», ο ανθός του Κόσμου, η καθάρια σωματοποίηση του Φωτός. Αιώνιο σύμβολό του ο πρωθήβης Άναξ, το αγλαόν κάλλος του Ήλιου.

Το ζωφόρο νοηματοδοτούν πνεύμα του Δωρικού βιώματος φύσηξε παντού του Ελλαδικού χώρου, και οι φυλές το εισέπνευσαν, ενθουσιάστηκαν από τον οργασμό μέσα τους, το ερωτεύτηκαν, κυοφόρησαν τον δικό του τόκον εξ εκείνου και απεγέννησαν μορφές συστατικές και αυτές του Ελληνισμού, αλλά παράγωγες υπό την Αρχή της Δωρικής ουσίας. **Τα έθνη έγιναν εισπνήλες του Δωρικού αίτη.**

Πριν την αποκάλυψη της Δωρικής Μορφής, τα ΑιολοΪωνικά φυλετικά στελέχη του αποικισμού στις Αιγαϊκές παραλίες της Μ. Ασίας, οι του πρώην πολιτισμικού μεγέθους του χώρου, κουβαλούσαν τις μνήμες του Αχαϊκού μεγαλείου, τους τύπους των παρακαταθηκών του καταρρεύσαντος Μυκηναϊκού Κόσμου. Τις παραδόσεις αυτές, βιούμενες με το αίσθημα του πολυτίμητου, έψαλλαν πια με τον αέρα του Δωρικού έρωτά τους, σχημάτισαν την έκφρασή τους με τις αρχές Δωρικών δομών, ζωντάνεψαν με το Δωρικό πνεύμα που τις ενεφύσησαν και τις μετέτρεψαν έτσι σε ένα εναρμόνιο ύμνο του Κάλλους με αφορμή τα Αχαϊκά συμβεβηκότα. Οι παλιές ιστορίες έγιναν μύθοι. **Ο Ελληνικός Ηρωας δεν είναι άρχων του Μυκηναϊκού κόσμου, είναι αυτοτελές δημιούργημα του Δωρικού πνεύματος με αφορμή εκείνον. Είναι ο αριστεύς στην ψυχή και το σώμα, του οποίου ίνδαλμα είναι ο Κούρος, υπαρξιακή τονικότητα η Λυρική Ποίηση, βιοτικός χαρακτήρας και ήθος ο Αθλητής και Χορευτής και Πολεμιστής, θεός δε ο Απόλλων.**

Οι Αχαϊκές παραδόσεις μεγάλων πραγμάτων εμπνεόμενες από Δωρικό πνεύμα και τον ουσιοπλόκο Έρωτα του Καλού, απεγέννησαν την πρώτη τέλεια Μορφή του Ελληνισμού, την Επική ποίηση στην Ομηρική ολοκληρία της. Τόπος της γέννας τα διηθητικά όρια Αιολίδος και Ιωνίας, στη γραμμή Σμύρνης, Ερμείου Κόλπου, Χίου. Χρόνος το τέλος του 10ου αιώνα κατά τις τροπές προς τον 9ο.

Με Αιολική καταγωγή, στον Ελικώνιο μυχό της Βοιωτικής ζώνης Χαρίτων-Μουσών-Έρωτος, από Ορχομενού εις Θεσπιές δια της

δυσχειμέρου Άσκηρ, το σπινθηροβόλο του Ιωνικού έπους ετεροκεντρίστηκε προς το μεγαλομερές του Αιολικού χαρακτήρα και το βαρύγδουπο του Δωρικού συνιστώντας με τον Ησίοδο τη ΒοιωτικοΔωρική επική παράδοση. Τόπος, ακριβώς η Άσκηρ στην Κοιλιάδα των Μουσών του Ελικώνα. Χρόνος 100 περίπου χρόνια μετά τον Όμηρο, προς το τέλος του 9ου αιώνα π.Χ.

Ήδη στη Σπάρτη ο Λυκούργος είχε εμφυτεύσει την Ομηρική ποίηση, αναγνωρίζοντας το οικείο κυρίαρχο Δωρικό πνεύμα επιβατεύον στο Ιωνικό ήθος. Γρήγορα, περίπου ταυτόχρονα με το Ελικώνιο, παρήχθη και αυτόχθον φυτό, ο Λακεδαιμόνιος Κιναίθων. Η Θηβαϊκή θεματολογία του απηχεί τις ισχυρές Θηβαϊκές σχέσεις της Σπάρτης, Βοιωτικές από τη Δωρίδα και ειδικά Θηβαϊκές με τους Αιγείδες και τη συνδρομή τους κατά την Κάθοδο και στα Αμυκλαϊκά.

Την πρώτιστη τριάδα της μητροπολιτικής Ελλαδικής Επικής Ποίησης, δεύτερου πόλου παρά τον της ΑιολοΊωνικής Ανατολικής, κλείνει ο Εύμηλος ο Κορίνθιος στις αρχές του 8ου αιώνα π.Χ.

Η άλλη μεγάλη, και καθαρά Ιωνική, δημιουργία στην ποιητικότητα είναι ο **Ίαμβος**. Το πικρό και πονηρώδες και εύστροφο και φιλοπαίγμον και φιλοκατήγορο του Ιωνικού χαρακτήρα μορφώθηκε υπό το Δωρικό βίωμα του Κάλλους σε δεινό άνθος υπέρκομψης τοξικότητας, σε ιοβόλο λάμψη αμάχητης καταφοράς, σε εύχαρι διακωμώδηση ή θανάσιμη γελοιοποίηση. Όπως φρικαλέες σκηνές μαγεύονται από τον Όμηρο σε επικές μορφές κάλλους, έτσι και ο Όμηρος της Ιαμβικής ποίησης Αρχίλοχος ο Πάριος αίρει δια της μορφής μετά γνωμολογίας ευστόχου εις την τελειότητα της ιδέας την άκρα δηκτικότητα, το εξεζητημένο άσεμνο, αυτήν την ποταπότητα, ακόμη χυδαιότητα, της λυσσώδους εξουθένωσης του στόχου. Το Ιαμβικό μέτρο δίνει τον κατάλληλο τριμετρικό ρυθμό (υ—υ—υ—υ—υ—) στη δομή της προσβολής.

ή δέ οί σάθη

ὡς εἶ τ' ὄνου Πριηνέος
κῆλωνος ἐπλήμυρην ὄτρυνγηφάγου

Αρχίλοχος Fr. 162 Diehl = Fr. 43 West; cf. Apostolos L. Pierris, *The Emergence of Reason from the Spirit of Mystery*, vol. I, *Religion and Mystery*, Ch. 7, *Baubo and Iacchus*, pp. 264-5 and n. 32.

ὥσπερ ἀλῶι βρῦτον ἦ Θρέιξ ἀνήρ
ἦ Φρύξ ἔβρυζε· κύβδα δ' ἦν πονευμένη.

Αρχίλοχος Fr. 28 Diehl = Fr. 42 West

[ἔβρυζε mss: ἔμυζε Wilamowitz, West, cf. μυζουρίς = fellatrix και Ησύχιος s.v. ἔμυζεν· ἔστενεν, ἀπεθήλαζεν. Αλλά σωστά παρατηρεῖ ο Diehl την παρήχηση βρῦτον, φρύξ, ἔβρυζε. Cf. Ησύχιος s.v. βρύει· ρέει, πηγάζει, ἀναβλύζει. πηδᾶ, ἀνθεῖ, ἀνίησιν, αὔξεται. Η ίδια λέξη βρύει και βλύει, βρούζει, βλύζει. S.v. βλύζει· βρύει, πηγάζει, ἀναβρύει ὕδατα. S.v. ἀναβλύει· ἀναζει· ἀναβρύει. S.v. ἀναβέβρουχεν· ἀναβάλλει· ἀναπηδᾶ· ἀναβλύζει, ἀναβρούει. (Τα ἐνδιάμεσα “Ἄμμων κ.λπ.” εἶναι παρεμβλητα στον Κώδικα). S.v. ἀνέφλυεν· ἀνέβλυζεν, ἀνέζη, ἀνέβαλλεν, ἀνέφυσ, ἀνῆλθεν. - Ἐβρυζε = ρουφούσε και φούσκωνε και διηγείρε εις ἀνάβλυση. [Cf. A. L. Pierris, *op. cit.* n. 156, pp. 390-2.]

Παρομοιάζει τον Κηρυκίδη (παίζοντας το ὄνομά του με την κενή λαλιά και ληκυθισμό του ως κήρυκος με Σπαρτιατική σκυτάλη διαφορούμενη και αυτή, ξύλο αλλά και ορθιασμό στυτικό ὅπως ο Λακεδαιμόνιος κήρυξ στον Αριστοφάνη) με πίθηκο που εἶχε την αξίωση ευγενείας και κυριαρχίας ἐπὶ των ζώων δι' ευφυΐαν.

Ἐρέω τιν' ὑμῖν αἶνον, ὦ Κηρυκίδη,
ἀχνυμένη σκυτάλη.
πίθηκος ἦμι θηρίων ἀποκριθεῖς
μοῦνος ἀν' ἐσχατιήν.
τῶι δ' ἄρ' ἀλώπηξ κερδαλῆ συνήντετο
πυκνὸν ἔχουσα νόον.

Αρχίλοχος Fr. 81 Diehl; Fr. 185-7 West

Ἐν συνόδῳ ποτὲ τῶν ἀλόγων ζῶων ὠρχήσατο πίθηκος καὶ
εὐδοκμήσας βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶν ἐχειροτονήθη. Μια αλεπού τον έβαλε
στη θέση του, τον εξαπάτησε, τον έριξε στα δόκανα και τον χλευάζει επί
πάσι: Με τέτοια πυγή ήθελες να διακρίνεσαι!

τοιήνδε δ', ὃ πίθηκε, τήν πυγὴν ἔχων

(Fr. 83 Diehl)

[Cf. Fr. Lasserre, *Les Épodes d' Archiloque*, Épode 7, pp. 125-131].

* * *

Στο μέσον του 7ου π.Χ. αιώνα η Σπάρτη έχει ανέβει στο θρόνο του Ελληνισμού. Μετά τη συντριπτική νίκη της κατά τον Β' Μεσσηνιακό Πόλεμο, η επικράτειά της εκτείνεται σε όλη τη νότια Πελοπόννησο (μοναδικό φαινόμενο εύρους κυριαρχίας για μια μόνη, και μάλιστα ανηρπασμένη εις εαυτήν, αγνεύουσαν του αλλότριου, Ελληνική πόλη), ενώ η επιρροή της είναι βαρύνουσα έως αποφασιστική στο μεγαλύτερο μέρος της σημαίνουσας (νότιας) Ελλάδας. Στην άμεση πολιτισμική δημιουργία της ανήκουν οι μορφές της μελικής ποίησης, μουσικής, Ελληνικού λυρισμού και χορού, της ειδωλιακής και μνημειακής πλαστικής και γλυπτικής, καθώς και πιθανότατα της ναϊκής μνημειακής αρχιτεκτονικής (Δωρικός ρυθμός).

[Στην Κόρινθο έγινε η οργανική χρήση γλυπτικής ως αρχιτεκτονικού διακόσμου, και έτσι ερμηνεύεται η αναφορά του Πίνδαρου στην Κορινθιακή απαρχή των αετωμάτων].

Σήματα της Σπαρτιατικής ηγεμονίας παρέχουν οι αναγραφές των Ολυμπιονικών. Από το 720 π.Χ. (μετά το τέλος του Α' Μεσσηνιακού Πολέμου) μέχρι το 592 π.Χ. Λακεδαιμόνιος είναι στις πλείστες των

περιπτώσεων ο σταδιονίκης, και εάν δεν είναι, τότε αναφέρεται νικητής Σπαρτιάτης σε κάποιο άλλο άθλημα. Την αθλητική αριστεία του γυμναστικού ιδεώδους συνοδεύει εκ της αυτής ρίζας εκφυόμενη η απαράμιλλη πολεμική ανδρεία του Σπαρτιάτη. Τρίτη σύρριζος και συνεγκεντρωμένη η χορευτική δεινότης (δείτε την προηγούμενη μελέτη), συμπληροί την τριπλή λειτουργική αρετή της μορφολογικής τελειότητας, τη Δύναμη του Κάλλους.

Οι Σπαρτιάτες είδαν τον εαυτό τους στο κάτοπτρο του βίου και του πολιτισμού τους, συνειδητοποίησαν την ουσία τους στην λαμπρή επι-φάνεια του φαινομένου τους όπως και αντιλήφθηκαν την ταυτότητα της ορεινότητάς τους θεωρώντας απέναντί τους εκ παραποτάμιας πεδιάδας την μεγαλοπρέπεια του θείου Ταυγέτου, όπως το απόλυτο είναι προβάλλει εαυτό στις μορφές του Φαινομένου για να αισθανθεί και να χαρεί στο κάλλος του την ύπαρξή του. Και έγνωσαν αυτούς στην αντιπαράθεση των λοιπών Ελλήνων (μετεχόντων του αυτού οικείου Δωρικού βιώματος του οποίου την ακραιφνή περιουσία οι ίδιοι επίμονα κατείχαν αναρπάζοντας εαυτούς εις αρχέτυπον μόνωσιν) ως “είδος” και ιδεώδη μορφή του Ελληνισμού.

Και έκριναν καλό λίαν το έργο της καλλιέργειάς τους, τον ίδιο τον εαυτό τους.

Και εράσθησαν τη μορφή που ανέλαβε το αρχέγονο βίωμα της αδάμαστης αγέλης των νεαρωδών του Μεγάλου Άνακτα. Η ατίθαση, ρωμαλέα Χρυσή Ορδή έγινε η Χρυσή Εφηβεία της Σπάρτης κατ’ εικόνα και ομοίωση του Πρωθήβη Άνακτα του οποίου το παίγνιο είναι η κοσμική τάξη και έδρα της αποκάλυψης του φανερού μυστικού του μέλλοντος οι Δελφοί.

Τί θα γίνει;

Γνώθι σαυτόν.

Είσαι Εγώ.

Ο νεαρός Σπαρτιάτης είχε ένα έργο. Να ταυτισθεί με τον θεό του γινόμενος η τέλεια επι-φάνεια Του. Η Ελληνική οδός είναι δια του φαινομένου εις το Είναί, δια του κάλλους της μορφής εις το Απόλυτο. Για τον Λακεδαιμόνιο έφηβο ενός εστίν χρεια: να αποτελέσει τον εαυτό του εις την τελειότητα του είδους, να αναχθεί στην περιωπή της ιδέας. Να είναι αυτό που ήταν να είναι. Κάθε άλλο βιοτικό, οι μέριμνες και τύρβες του χρόνου, στήταν μέσον προς αυτόν τον σκοπό. Το έσχατο τέλος ήταν το «τέλος» του κάλλους της μορφής του ανθρώπου.

Ο Σπαρτιάτης ζούσε την Ελληνική Κοσμοθεωρία: το νόημα της ύπαρξης είναι το κάλλος του όντος. Όλο το γίνεσθαι, πάσα η φαντασμαγορία του χώρου και χρόνου είναι πλαίσιο ανάδειξης της επιφάνειας του Απόλυτου στο σχετικό. Η ζωή είναι άσκηση (Ελληνικής) «αρετής»: δεν μετράει καθ' εαυτό το εξωτερικό αποτέλεσμα, αλλά το ενύπαρκτο τέλος της ενέργειας (όπως διαχώρισε εννοιολογικά ο Αριστοτέλης ενέργεια από κίνηση: η ενέργεια του οράν έχει ενύπαρκτο το αποτέλεσμα της στην ίδια την όραση· η κίνηση του οικοδομείν έχει τέλος το οικοδόμημα, όχι τη δράση των τεχνιτών που το παράγουν). [Η μοναχική άσκηση από το ίδιο βίωμα εκπηγάζει].

Ο Λακεδαιμόνιος έφηβος είχε ένα «τέλος», την εντελέχεια της φύσης του: να γίνει και να είναι καλός. Η θεμελιώδης αξιολογία, οντολογικά θεμελιωμένη, συνίστατο στην αντίθεση καλού/αισχρού. Και το αισχρό είναι αξιολογικά απορριπτέο όπως το μη-ον είναι οντολογικά ανύπαρκτο. Η οντολογία του Παρμενίδη αξιολογικά εκπεφρασμένη είναι η Σπαρτιατική βιοθεωρία. Το ον είναι καλό. Το Κάλλος αποτελεί τη δύναμη της ύπαρξης, είναι η ισχύς του όντος ως όντος. Η επιφάνεια του Κάλλους πληροί το νόημα της ύπαρξης και συνιστά την ισχυρή διέγερση του όντος από τους κόλπους του Μηδενός.

Έχω αναπτύξει τη μεταφυσική της ανόρθωσης. Τα όρη, τα δένδρα, οι άνθρωποι (αν)ίστανται: σύμβολο φυσικό ο φαλλός και ιδεατό ο κίων. (Κιονόμορφα ήσαν τα αρχέγονα αγάλματα. Και κιονικά παρέμειναν ιερατικά είδωλα και υστερώτερα σε πολλές περιπτώσεις). Η γη, οι πεδιάδες, τα ζώα κέκλινται οριζόντια. (Αυτή είναι η οντολογική σημασία της αντι-κλασσικής αρχιτεκτονικής του μεγάλου Αμερικανού αρχιτέκτονα Frank Lloyd Wright: η αρχή των επιπέδων κατά τα Midwestern plains). Η σπηλαιώδης εγκόλπωση, το σκότος των μυχών, αντιπροσωπεύει την ανυπαρξία, είναι ανεικονική εικόν του Μη-Είναι, του Μηδενός.

Η μεταφυσική της διέγερσης του Είναι ορίζει την πολιτισμική Φαλλικότητα του Ελληνισμού. Η σχέση αδιέγερτου και στύοντος αρσενικού αιδοίου αισθητοποιεί χτυπητά τη διαλεκτική όντος και τελειότητας. Το ίδιο πράγμα άγεται στην εντελέχεια της φύσης του, ίσταται εις πλήρη ανάπτυξη αναδεικνύοντας την επι-φανή μορφή του (όπως η γύμναση διαρθρώνει τη σωματική αρμονία στο βέλτιστο της μυϊκής διόγκωσης). Και τότε μόνον βρίσκεται στη λειτουργική αρετή του το πράγμα, ως δρώντος όντος. Η δύναμη της ενέργειας έγκειται στην εντελέχεια της οικείας μορφής. Εξ ου η οντολογική αξιολογία της αριστείας έναντι της κατηγορικής προστακτικής του καθήκοντος: Έσσο καλός. Και παίζει το θείο παιχνίδι της ομορφιάς. Τα άλλα έπονται κατά τον ρυθμό του Χρόνου, την τάξη του Κόσμου και τις βουλές των θεών.

***

Και ενώ η Σπάρτη, με απόλυτη αφιέρωση, είχε φανερώσει το Δωρικής μορφής Ελληνικό Ιδεώδες εις εαυτήν, παράλληλες εξελίξεις στα παράλια της Μ. Ασίας ανέπτυσαν την Ιωνική εκδοχή του Δωρικού συναγερομού.

Προηγήθηκε το Έπος και ο Ίαμβος. Το πρώτο ενσωματώθηκε οργανικά αμέσως στον κύριο κορμό του Ελληνισμού, ο δεύτερος παρέμεινε γνήσιο παρακλάδι του, βιούμενος σε λαϊκά δρώμενα του Δωρικού κόσμου και μέλλοντας να διαλάμψει στην Αττική κωμωδία. Αλλά τρία νέα μέγιστα Ιωνικά φαινόμενα και μια ακραία κατεύθυνση του Ιωνικού ρυθμού στις τέχνες και ιδίως στην Αρχιτεκτονική, καθιστούσαν αναπόφευκτη την κρίση του 6ου και τη σύγκρουση του 5ου αιώνα π.Χ.

Η τριπλή ΙωνοΠελασγική συγχορδία (άλλης ύλης εμπνεόμενης Δωρικά) που αντήχησε σε αντίστιξη προς την καθαρά Δωρική (όπου δεν υπάρχει ύλη μορφούμενη αλλά μορφή επι-φαινόμενη) συνίσταται στην εφεύρεση του Χρήματος, στη γέννηση της Φιλοσοφίας και στην έμφαση της Ορφικής Μυστηριακότητας έναντι της Ολύμπιας θρησκευτικότητας.

[Τα γινόμενα αυτά έχω μελετήσει ενδελεχώς στα βιβλία μου και θα επανερευνήσω στα πλαίσια της μορφολογίας του Ελληνισμού].

Αφ' ενός ερωτευμένη με το κάλλος της ανδρότητάς της στην ιδεώδη πραγμάτωση της ανθρώπινης ουσίας και αφ' ετέρου αντιρροπούσα προς τις Ιωνικές εξελίξεις (οι Αττικές δεν είχαν ακόμη διαμορφωθεί εις ενεργό ταυτότητα δραστικού ρόλου), η Σπάρτη προέβη σε ένα μοναδικό, συναρπαστικό και άπελπι εγχείρημα παγώματος του Χρόνου, οίο οραματίζεται και διαλεκτίζεται πάνω από δυο αιώνες αργότερα ο Πλάτων μετά την κατάρρευση του Αθηναϊκού οικοδομήματος του Χρυσού Αιώνα.

Το σφάλμα της ήταν ότι μετέτρεψε την αδιαφορία προς τα συμβεβηκότα του Γίγνεσθαι σε αρνητικότητα προς τον Χρόνο.

Έτσι, προσπαθώντας το αδύνατο, το σταμάτημα του Χρόνου, επέτυχε το ακριβώς αντίθετο του επιζητούμενου: αντί να εξασφαλίσει την αεί νεότητα του βιοειδώλου της, αγωνίσθηκε να κρατήσει στη ζωή τον

αιφνίδια γηρασμένο εαυτό της. Αντί της πληθωρικής επίδειξης του εφηβικού παιχνιδιού ακόμη και στα έσχατα («είναι όμορφος ο νεαρός και νεκρός κατάπληγος εν τοις καλλίστοις στους προμάχους» του Τυρταίου), το τοπίο συννεφιάζει σε μια γεροντική συνοφρύωση παλεύουσα με δόντια και νύχια να κρατηθεί στη ζωή της ακμής. Τα πάντα θυσιάζονται στη μανία αυτή. Ακόμη και το ιδεώδες προς χάριν του οποίου η θυσία της νεότητας συντελείται, το Δωρικό ιδεώδες αυτό τούτο της Ακμής, της «ώρας», της εντελέχειας.

Στο τέλος του δράματος οι ηρωικοί βασιλείς Άγισ και Κλεομένης, Επαναστάτες Συντηρητικοί, επιχειρούν ηρέμα και βίαια να ανανεώσουν την γηράσασα Σπάρτη – να φέρουν την Άνοιξη του βίου της. Και η Σπάρτη μεγαλουργεί πάλιν, προς καιρόν, πριν βυθισθεί, με την Παλινόρθωση των γερατειών της σε τουριστικό αξιοθέατο και αδρεναλίνη των απονεκρωμένων ευημερούντων.

Γύρο στο 600 π.Χ. την σκυτάλη του Ελληνισμού παίρνει από την Σπάρτη η Αθήνα.

Θα δούμε σε επόμενη μελέτη τη μετεξέλιξη της Λακεδαιμόνιας πολιτιστικής πρωτοφυγίας περί την χρονολογία αυτήν.

Η Σπάρτη θέλει να κρατήσει αλώβητη την σφριγώσα ομορφιά της.

Επί “τέλους” βρήκε το “τέλος” των ορεσίβιων περιπλανήσεών της, από Πίνδου στο ορεινό σύρριζο της Δωρίδας και εκείθεν στην Κάθοδο, στην Πελοπόννησο, και στον Ήλιο των βουνών, στον Ταύγετο.

Και δεν θέλει να χάσει αυτό που βρήκε: ο Σπαρτιάτης είναι ερωτευμένος με το κάλλος του εαυτού του.

Παγώνει τον χρόνο για να διατηρήσει την χρυσή νεότητά της.

Σημείο αδιάψευστο της κοσμοϊστορικής αλλαγής είναι η εισαγωγή του θεσμού των Εφόρων στη Σπαρτιατική Πολιτεία.

Στη Μεγάλη Ρήτρα του Λυκούργου, ο Δωρικός θεός του Ελληνισμού εξήγγειλε τον θεμελιώδη «Κόσμο» της Πολιτείας.

«Διὸς Σελλανίου καὶ Ἄθανᾶς Σελλανίας ἱερὸν ἰδρυσάμενον, φυλάς φυλάξαντα καὶ ὠβάς ὠβάξαντα τριάκοντα γερουσίαν σὺν ἀρχαγέταις καταστήσαντα ὥραις ἐξ ὠρᾶν ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακιῶνος, οὕτως εἰσφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι δαμωδᾶν <δ> ἀναγορίαν ἡμεν καὶ κράτος.» ἐν τούτοις τὸ μὲν φυλάς φυλάξαι καὶ ὠβάς ὠβάξαι διελεῖν ἐστὶ καὶ κατανεῖμαι τὸ πλῆθος εἰς μερίδας, ὧν τὰς μὲν φυλάς, τὰς δ' ὠβάς προσηγόρευκεν. ἀρχαγέται δ' οἱ βασιλεῖς λέγονται, τὸ δ' ἀπελλάζειν ἐκκλησιάζειν, ὅτι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πολιτείας εἰς τὸν Πύθιον ἀνήψε. τὴν δὲ Βαβύκαν < . . . > καὶ τὸν Κνακιῶνα νῦν Οἰνοῦντα προσαγορεύουσιν· Ἀριστοτέλης δὲ [Fr. 536 Rose] τὸν μὲν Κνακιῶνα ποταμόν, τὴν δὲ Βαβύκαν γέφυραν. ἐν μέσῳ δὲ τούτων τὰς ἐκκλησίας ἦγον, οὔτε παστάδων οὐσῶν οὔτ' ἄλλης τινὸς κατασκευῆς. οὐθὲν γὰρ ᾤετο ταῦτα πρὸς εὐβουλίαν εἶναι, μᾶλλον δὲ βλάπτειν, φλυαρώδεις ἀπεργαζόμενα καὶ χαύνους φρονήματι κενῶ τὰς διανοίας τῶν συμπορευομένων, ὅταν εἰς ἀγάλματα καὶ γραφὰς ἢ προσκήνια θεάτρων ἢ στέγας βουλευτηρίων ἡσκημένας περιπτῶς ἐκκλησιάζοντες ἀποβλέπωσι. τοῦ δὲ πλήθους ἀθροισθέντος, εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων ἐφεῖτο, τὴν δ' ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προτεθεῖσαν ἐπικρίναι κύριος ἦν ὁ δῆμος.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 6, 2-6

Ουδέν περί Εφόρων.

Ακόμη και στην πρώτη και μόνη Τροποποίηση της Ρήτρας που μαρτυρείται, γενομένη υπό των Βασιλέων Πολυδώρου και Θεοπόμπου, ουδέν μνημονεύεται περί Εφόρων. Παραδίδει ο Πλούταρχος στη συνέχεια του προηγούμενου χωρίου:

ἕστερον μέντοι τῶν πολλῶν ἀφαιρέσει καὶ προσθήσει τὰς γνώμας διαστρεφόντων καὶ παραβιαζομένων, Πολύδωρος καὶ Θεόπομπος οἱ βασιλεῖς τάδε τῇ ῥήτρᾳ παρενέγραψαν· «αἱ δὲ σκολιὰν ὁ δᾶμος αἰροῖτο, τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποστατῆρας ἤμεν», τοῦτ' ἔστι μὴ κυροῦν, ἀλλ' ὅλως ἀφίστασθαι καὶ διαλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐκτρέποντα καὶ μεταποιοῦντα τὴν γνώμην παρὰ τὸ βέλτιστον.

Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 6, 7-8

[Ο Θεόπομπος κατά τον Σωσίβιο άρχισε τη βασιλεία του το 770 π.Χ., τελείωσε κατά Τυρταίο μετά το τέλος του Α' Μεσσηνιακού Πολέμου, 723 π.Χ. Για τις πηγές Cf. Clinton, *Fasti Hellenici*, vol. I pp. 337-8 (cf. vol. II p. 409). Ο Πολύδωρος της άλλης οικίας εβασίλευσε ~742-710 π.Χ. (cf. Clinton, *op.cit.*, vol. I p. 338). Αφού ο Πλούταρχος αναφέρει και τους δύο ως κυρώσαντες την τροποποίηση της Μεγάλης Ρήτρας (πράγμα άλλως τε απαραίτητο προκειμένης προσθήκης στον ξεμελιώδη Χάρτη της πολιτείας), υποθετέον χρονολόγηση κοινή ~740-720 π.Χ.].

Μια σειρά μαρτυριών προσγράφουν την σύσταση του θεσμού των Εφόρων στον Θεόπομπο.

[Κυρίως Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, V, 9, 1, 1313a25-33. Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 7, 1-2: ...ἔτεσί που μάλιστα τριάκοντα καὶ ἑκατὸν μετὰ Λυκούργου πρώτων τῶν περι Ἐλατον Ἐφόρων κατασταθέντων ἐπὶ Θεοπόμπου βασιλεύοντος κτλ. (εν συνεχείᾳ ο Πλούταρχος υπόπτως παλινδρομεῖ μεταξύ Λυκούργου και εισαγωγῆς των Εφόρων ως αιτίων σταθερότητας της Σπαρτιατικῆς πολιτείας, δηλώνοντας μάλλον αβέβαια σχετικῆ παράδοση). Αν ακολουθεῖται η χρονολογικῆ παράδοση του Απολλοδώρου, ὅπερ πιθανόν, 130 ἔτη μετὰ Λυκούργου (κατὰ Απολλόδωρον 885/4 π.Χ.) οδηγούν στο 754/3 π.Χ. Και παρόμοια οι Χρονολογικοὶ Κανόνες του Ευσέβιου ἔχουν (έκδοση Hieronymus): olympiade 5, 3 (= 758/7 π.Χ.) in Lacedaimone primus ephoros ... constituitur; fuit autem sub regibus Lacedaimon ann. CCCL (φθάνουμε ἔτσι 1103/2 – 350

= 754/3). Η Αρμενική έκδοση τοποθετεί το γεγονός στο 4ο έτος της 5ης Ολυμπιάδος, 757/6 π.Χ.). Cf. FrGrHist. 244 (Apollodorus) F335a-b, Jacoby. Η απόδοση στον Θεόπομπο του θεσμού των Εφόρων, πλην Αριστοτέλους και Πλουτάρχου, μαρτυρείται και από Valerius Maximus, *Memorabilia*, IV, 1 externa 8; Δίων Κάσσιος, II 292; Cicero, *de Legibus* III, 7.],

Αλλά, πρώτον, εάν ο Θεόπομπος είχε ιδρύσει την αρχή των Εφόρων ως ουσιώδες μέρος του Σπαρτιατικού πολιτεύματος, τούτο θα είχε ενσωματωθεί στην πρώτη ή σε άλλη τροποποίηση της Μεγάλης Ρήτρας. Δεύτερον δε, μείζων και καίρια μεταβολή στον Σπαρτιατικό Συντακτικό Χάρτη θα έχρηζε τουλάχιστον της κοινής απόφασης των δύο βασιλέων, όπως αυτή δεόντως καταγράφεται στην περίπτωση της μόνης δεδηλωμένης Τροποποίησης.

Αν συνεπώς δεχθούμε την κοινή φωνή μαρτυριών, ως ανωτέρω, που προσγράφουν στον Θεόπομπο τη σύσταση του Θεσμού των Εφόρων θα πρόκειται για μια ήσσονα αρχή κάποιας επιστασίας, όχι για την αποφασιστική πολιτική εξουσία της Σπάρτης όπως οι Έφοροι παρουσιάζονται στην κρίσιμη ιστορία του 5ου π.Χ. αιώνα.

Και όντως αυτό ακριβώς το λογικά αναμενόμενο διαγγέλεται επισημότατα ως συμβάν. Και μάλιστα σε περίπτωση που η ελεγχόμενη τότε αλήθεια του μαρτυρούμενου είναι απαράβατος όρος της πειστικότητας της επιχειρηματολογίας του επικαλουμένου το γεγονός.

Οι κοινωνικοοικονομικές αναστατώσεις και ταραχές της παρακμάζουσας Σπάρτης στο δεύτερο ήμισυ του 3ου αιώνα π.Χ. βρήκαν πολιτική έκφραση στην βίαιη αντιπαράθεση Βασιλικής εξουσίας και Εφόρων. Οι δυο μεγάλοι Μεταρρυθμιστές Βασιλείς-Αρχηγέτες, Άγις και Κλεομένης, επιχείρησαν να επαναφέρουν τη Σπάρτη στα αυστηρά πολιτειακά θέσμια του Λυκούργου αγωνιζόμενοι για την ανα-νέωσή της. Η ιδέα της Νέας Αρχής που σηματοδοτεί κάθε εγχείρημα αναγέννησης ενός φθαρέντος και θνήσκοντος πολιτικού σχηματισμού πέρασε τότε από

τον περιορισμό της εξουσίας των Εφόρων σε μια διαιτητική λειτουργία μεταξύ των Δύο Βασιλέων σε περιπτώσεις διαφωνίας τους (Άγισ) και κατέληξε στην πλήρη (αλλά τελικά ανεπιτυχή) κατάργησή της (Κλεομένης).

Επί Άγι έγινε προσπάθεια ηπιώτερης προσαρμογής της αρχής των Εφόρων στους θεμελιώδεις θεσμούς της Λυκούργειας Πολιτείας.

Κινδυνεύοντες οὖν ἐκεῖνοι [συνοπαδοί του Άγι στην προσπάθεια ανόρθωσης των Σπαρτιατικών πραγμάτων και διωκόμενοι δι' αυτό από τους Εφόρους] πείθουσι τοὺς βασιλεῖς ὁμοῦ γενομένους χαίρειν ἔἄν τὰ τῶν ἐφόρων βουλευματα· τοῦτο γὰρ τὸ ἀρχεῖον ἰσχύειν ἐκ διαφορᾶς τῶν βασιλέων τῶ τὰ βελτίονα λέγοντι προστιθέμενον τὴν ψῆφον, ὅταν ἄτερος ἐρίζη πρὸς τὸ συμφέρον· ἀμφοῖν δὲ ταῦτὰ βουλευομένων ἄλυτον εἶναι τὴν ἐξουσίαν καὶ παρανόμως μαχεῖσθαι πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ὧν μαχομένων διαιτᾶν καὶ βραβεύειν αὐτοῖς εἶναι προσῆκον, οὐχὶ πολυπραγμονεῖν ὁμοφρονούντων.

Πλούταρχος, Άγισ, 12

Ο Κλεομένης ορθώς έκρινε ότι τερματικά νοσούσα πολιτεία χρήζει συνολικής και εξαρχής αναθεμελίωσης (v. Πλούταρχος, Κλεομένης, 7-9). Οι λόγοι που επικαλέσθηκε για τον παραμερισμό της αρχής των Εφόρων αρνόμενος εκ της πρώτης ιστορίας του θεσμού, φέρουν όλα τα σημεία της αληθεύουσας αρμονίας προς τα ουσιώδη της συνολικής ιστορίας της Σπάρτης. Η δημηγορία του στην Απέλλα κατά Πλούταρχον είναι υπόδειγμα για τη μέθοδο θεραπείας έσχατα νοσούσης πολιτείας ει μη ανίατα τα κατ' αυτήν το θείον έκρινε.

Ὁ δ' οὖν Κλεομένης ἡμέρας γενομένης προέγραψεν ὀγδοήκοντα τῶν πολιτῶν, οὓς ἔδει μεταστῆναι, καὶ τοὺς δίφρους ἀνεῖλε τῶν ἐφόρων πλὴν ἑνός, ἐν ᾧ καθήμενος ἔμελλεν αὐτὸς χρηματίζειν. Ἐκκλησίαν δὲ ποιήσας ἀπελογεῖτο περὶ τῶν πεπραγμένων. Ἔφη γὰρ ὑπὸ τοῦ Λυκούργου τοῖς βασιλεῦσι συμμιχθῆναι τοὺς γέροντας καὶ πολὺν χρόνον οὕτω διοικεῖσθαι

τὴν πόλιν οὐδὲν ἑτέρας ἀρχῆς δεομένην, ὕστερον δὲ τοῦ πρὸς Μεσσηνίους πολέμου μακροῦ γενομένου τοὺς βασιλεῖς διὰ τὰς στρατείας ἀσχόλους ὄντας αὐτοὺς πρὸς τὸ κρίνειν αἰρεῖσθαι τινὰς ἐκ τῶν φίλων καὶ ἀπολείπειν τοῖς πολίταις ἀνθ' ἑαυτῶν ἐφόρους προσαγορευθέντας, καὶ διατελεῖν [τε] τούτους τὸ πρῶτον ὑπηρέτας τῶν βασιλέων ὄντας, εἶτα κατὰ μικρὸν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἐξουσίαν ἐπιστρέφοντας οὕτως λαθεῖν ἴδιον ἀρχεῖον κατασκευασαμένους. Σημεῖον δὲ τούτου τὸ μέχρι νῦν μεταπεμπομένων τὸν βασιλέα τῶν ἐφόρων τὸ πρῶτον ἀντιλέγειν καὶ τὸ δεύτερον, τὸ δὲ τρίτον καλούντων ἀναστάντα βαδίζειν πρὸς αὐτούς· καὶ τὸν πρῶτον ἐπισφοδρύναντα τὴν ἀρχὴν καὶ ἀνατεινόμενον Ἀστερωπὸν ἡλικίαις ὕστερον πολλαῖς ἔφορον γενέσθαι. Μετριάζοντας μὲν οὖν αὐτοὺς (ἔφη) κρεῖττον ἦν ὑπομένειν, ἐξουσία δὲ ἐπιθέτω τὴν πάτριον καταλύοντας ἀρχὴν, ὥστε τῶν βασιλέων τοὺς μὲν ἐξελαύνειν, τοὺς δὲ ἀποκτιννύειν ἀκρίτους, ἀπειλεῖν δὲ τοῖς ποθοῦσιν αὐθις ἐπιδεῖν τὴν καλλίστην καὶ θειοτάτην ἐν Σπάρτῃ κατάστασιν, οὐκ ἀνεκτόν. Εἰ μὲν οὖν δυνατὸν ἦν ἄνευ σφαγῆς ἀπαλλάξαι τὰς ἐπεισάκτους τῆς Λακεδαίμονος κῆρας, τρυφᾶς καὶ πολυτελείας καὶ χρέα καὶ δανεισμοὺς καὶ τὰ πρεσβύτερα τούτων κακά, πενίαν καὶ πλοῦτον, εὐτυχέστατον ἂν ἠγεῖσθαι πάντων βασιλέων ἑαυτόν, ὥσπερ ἰατρὸν ἀνωδύνως ἰασάμενον τὴν πατρίδα· νῦν δὲ τῆς ἀνάγκης ἔχειν συγγνώμονα τὸν Λυκούργον, ὃς οὔτε βασιλεὺς ὢν οὔτε ἄρχων, ἰδιώτης δὲ βασιλεύειν ἐπιχειρῶν ἐν τοῖς ὅπλοις προῆλθεν εἰς ἀγοράν, ὥστε δεῖσαντα τὸν βασιλέα Χάριλλον ἐπὶ βωμὸν καταφυγεῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνον μὲν, ὄντα χρηστὸν καὶ φιλόπατριν, ταχὺ τῷ Λυκούργῳ τῶν πραττομένων μετασχεῖν καὶ τὴν μεταβολὴν δέξασθαι τῆς πολιτείας, ἔργῳ δὲ μαρτυρηῆσαι τὸν Λυκούργον, ὅτι πολιτείαν μεταβαλεῖν ἄνευ βίας καὶ φόβου χαλεπὸν ἔστιν, οἷς αὐτόν ἔφη μετριάτατα κεχρηῆσθαι τοὺς ἐνισταμένους τῇ σωτηρίᾳ τῆς Λακεδαίμονος ἐκποδῶν ποιησάμενον. Τοῖς δὲ ἄλλοις ἔφη πᾶσι τὴν τε γῆν ἅπασαν εἰς μέσον τιθέναι καὶ χρεῶν τοὺς ὀφείλοντας ἀπαλλάττειν καὶ τῶν ξένων κρίσιν ποιεῖν καὶ δοκιμασίαν, ὅπως οἱ κράτιστοι γενόμενοι

Σπαρτιᾶται σώζωσι τὴν πόλιν τοῖς ὅπλοις καὶ πανσώμεθα τὴν Λακωνικὴν Αἰτωλῶν καὶ Ἰλλυριῶν λείαν οὔσαν ἐρημίᾳ τῶν ἀμυνόντων ἐφορῶντες.

Πλούταρχος, *Κλεομένης*, 10

Η πρώτη κατάσταση των Εφόρων έγινε από τους βασιλείς εις θέσιν επιστατευόντων, επί μακρόν απασχολημένων των ίδιων στον Μεσσηνιακό Πόλεμο. Ο Α' Πόλεμος (διαρκείας 19 ετών) πρέπει να υποδηλούται προς εναρμονισμό με τις πηγές που προσγράφουν τον πρώτο ορισμό Εφόρων στον Θεόπομπο. Από αντικαταστάται («ύπηρέται») της βασιλικής εξουσίας στο εσωτερικό όταν οι βασιλείς κωλύονται να την ασκήσουν λόγω υπερβαλουσών ασχολιών τους με εξωτερικές και πολεμικές υποχρεώσεις, άρχισε η Αρχή να γίνεται μυωδέστερη επί Αστερωπού, πολλές γενεές αργότερα («ἡλικίαις ὕστερον πολλαῖς»). Στην αρχή ο βασιλικός διορισμός δεν είχε θεσμική υπόσταση, γι' αυτό δεν υπάρχει τροποποίηση (Amendment) της Μεγάλης Ρήτηρας που να τον θεσμοθετεί. Σιγά-σιγά το «Ἀρχεῖον» αυτοθεσμίστηκε και ανέλαβε αυξανόμενη εξουσία, για να καταλήξει στον ρόλο του υπέρτατου ρυθμιστή των πολιτικών πραγμάτων κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα.

Η πληροφορία του Πλουτάρχου (*Λυκούργος*, 7, 1) περί των περι Ἐλατον πρώτων Εφόρων, κατασταθέντων επί Θεοπόμπου βασιλεύοντος, πιθανόν αναφέρεται σε αρχεπιστάτη του περί τον Μεσσηνιακό πόλεμο και άλλες εξωτερικές υποθέσεις μεριμνούντος βασιλέως κατά τα υπό του Κλεομένου δημολογούμενα. Για τον πολύ υστερότερο Αστερωπό που πρώτος ανέλαβε ισχυρές Εφορικές εξουσίες δεν έχουμε άλλες μνείες. Πολύτιμες όμως μαρτυρίες περιλαμβάνει ο Διογένης Λαέρτιος στον βίο του Χίλωνα του Λακεδαιμόνιου, εκ των 7 Σοφών.

γένετο δὲ ἔφορος [sc. ο Χίλων] κατὰ τὴν πεντηκοστὴν ἔκτῃ Ὀλυμπιάδᾳ – Παμφίλῃ δὲ φησι κατὰ τὴν πέμπτην [FHG iii, 520]. καὶ πρώτον ἔφορον γενέσθαι ἐπὶ Εὐθυδήμῳ, ὡς φησι Σωσικράτης [FHG iv, 502]. καὶ

πρῶτος εἰσηγήσατο ἐφόρους τοῖς βασιλεῦσι παραζευγνύναι· Σάτυρος δὲ Λυκοῦργον [FHG iii, 162].

Διογένης Λαέρτιος I, 68

Το χωρίο έχει ταλαιπωρηθεί από τους νεωτερικούς. – Από τα τρία καλύτερα και παλαιότερα χειρόγραφα, το F έχει «πεντηκοστήν πέμπτην», τα δε FP «πεντηκοστήν ἕκτην». (Για τα χειρόγραφα πρόχειρα v. Long's Praefatio p. VIII και XX στην OCT έκδοση του Διογένη). Κρατώ τη γραφή ἕκτην εδώ, αλλάζω (με τον Scaliger) το χειρογραφικό «ἕκτην» σε «πέμπτην» στην επόμενη αναφορά. Η Παμφίλη (διακεκριμένη λογία των περί Νέρωνος χρόνων) δεν μπορεί να τοποθετεί τον Χίλωνα, ιστορικό πρόσωπο και ανήκοντα στους Σοφούς αναμφισβήτητα των τροπών του 7ου προς τον 6ο αιώνα, στα μέσα του 8ου αιώνα κατά την 6η ή 5^η Ολυμπιάδα. Το πιθανότερο είναι συντομογραφικά ο Διογένης να εννοεί ότι παρά την κοινή παράδοση της Εφορείας του Χίλωνα κατά την 56η Ολυμπιάδα, η Παμφίλη τον ανήγε στην 55η (υπονοουμένου του «πεντηκοστήν» προ του «πέμπτην»).

«Πρῶτον ἔφορο» πιθανότερο να σημαίνει τον πρώτο κατασταθέντα ἔφορο νέας Αρχής παρά τον Επώνυμο Ἐφορο από τον οποίο ορίζετο το έτος. [Π.χ. για την έκρηξη του Πελοποννησιακού Πολέμου ο Θουκυδίδης χρονολογεί το 15ο έτος μετά τη Σύναψη των Τριακονταετών Σπονδών «ἐπὶ Χρυσίδος ἐν Ἄργει τότε πενήκοντα δυοῖν δέοντα ἔτη ἰερωμένης καὶ Αἰνησίου ἐφόρου ἐν Σπάρτη καὶ Πυθοδώρου ἔτι τέσσαρας μῆνας ἄρχοντος Ἀθηναίοις» κ.λ.π. (II, 2, 1)]. Αλλά ότι κατά τον Σωσικράτη (FGH iv Fr. 12 p. 502) ο Χίλων ήταν πρώτος Ἐφορος σε μια αναβαθμισμένη και ισχυροποιημένη Εφορεία, συνάδει με την επόμενη πληροφορία (ίσως από τον ίδιο Σωσικράτη ίσως αγνώστου πατρότητας) ότι ήταν ο εισηγητής του θεσμού να παραζεύγνυνται Ἐφοροι στους Βασιλείς. **Η διατύπωση σημαίνει ότι για πρώτη φορά οι Ἐφοροι απέκτησαν ισοβασιλική εξουσία.**

Έχουμε συνεπώς τη χρονολογία της αύξησης της δύναμης των Εφόρων, επί Ευθυδήμου άρχοντος εν Αθήναις (556/5 π.Χ.). Ο Χίλων ως Έφορος τότε, με το κύρος του, συνέτεινε στην εμπέδωση της νέας κατάστασης, η οποία αργότερα ενσωματώθηκε στο άγραφο «σύνταγμα» της Σπάρτης, ώστε να αποδίδεται συλλήβδην στον Λυκύργο ως μέρος του «Κόσμου» της Λακεδαιμόνιας πολιτείας, όπως από τον Σάτυρο. Αρκετά πριν την εκλογή του στην Εφορεία ο Χίλων, από την αρχή του κρίσιμου αιώνα, θα είχε επίμονα υποστηρίξει, πρώτος αυτός συστηματικά και με κύρος, σε βασιλείς και γερουσία την σημασία για την Σπαρτιατική πολιτεία των αρχών του 6^{ου} αιώνα π.Χ. του σταθεροποιητικού ρόλου μιας Εφορείας διευρυσμένων αρμοδιοτήτων και υψηλών ελεγκτικών εξουσιών. Ήταν ήδη ώριμος (γέρων) κατά την 52^α Ολυμπιάδα (572 – 569 π.Χ.), Διογένης Λαέρτιος, I, 72. Την 45^η Ολυμπιάδα (600 – 597 π.Χ.) πρέπει να ήταν ήδη «γνώριμος», γιατί ερμήνευσε εγκύρως ένα σημάδι («τέρας μέγα») στην Ολυμπία σχετικά με τον μέλλοντα να γεννηθεί Πεισίστρατον: την προειδοποίηση απηύθυνε στον Ιπποκράτη, πατέρα του Πεισίστρατου. (Ηρόδοτος I 59, 2). Έζησε μακρόν βίον: έτελεύτησε δ', ώς φησιν Έρμιππος (FHG iii, 39 = Fr. Wehrli, *Die Schule des Aristoteles, Supplementband I, Hermippos der Kallimacheer, Fr. 12*) εν Πίσση, τόν υίόν Όλυμπιονίκην άσπασάμενον πυγμαῖς. έπαθε δέ τουτο ύπερβολῆ τε χαρᾶς και άσθενεία πολυετίας. Ήταν υγιής και ενεργός λοιπόν μέχρι βαθύτατου γήρατος: έπασχε μόνο από γηρατεία και δεν άντεξε την μεγάλη χαρά. Αν ήταν μέχρι 35 ετών το 600 π.Χ., θα ήταν 65 το 570, και 79 το 556 όταν έγινε έφορος. Εναρμονίζονται επομένως οι μαρτυρίες, “πρῶτος εισηγήσατο έφόρους τοῖς βασιλεῦσι παραζευγνύναι” – “ πρῶτον έφορον γενέσθαι”.

[Η συζήτηση και ανάλυση του χωρίου του Διογένη Λαέρτιου από τον F. Jacoby, *Apollodors Chronika, Eine Sanmlung der Fragments*, I, 16, pp. 183-

8, είναι εν μέρει συγκεχυμένη και εν μέρει εσφαλμένη, καθ' όλου δε επιστημονικίστικη].

Σε αυτήν την προχρονολογημένη απόδοση της Εφορείας, και μάλιστα της μεγάλης ισχύουσας του 5ου αιώνα, στα θέσμια του Λυκούργου προεξάρχει ο Ηρόδοτος, σε μια όμως εν παρόδω αναφορά του στον Λυκούργο ως «ἐπιτροπεύσαντα Λεωβώτεω, ἀδελφιδέου μὲν ἑωυτοῦ, βασιλεύοντος δὲ Σπαρτιητέων». Η επιτροπεία του ανηψιού του, μπορεί να προβλήθηκε ως μοντέλο της Εφορείας του 5ου αιώνα. (Στον 6ο οι δυο αρχές ισορροπούν «παραζευγνύμενες»). Σε αυτό το πλαίσιο ο Ηρόδοτος διηγείται ότι ο Λυκούργος μετέφερε τα νόμιμα από τη Δωρική Κρήτη (παραλόγως, ως εάν οι Σπαρτιάτες δεν ήσαν οι καθαρότεροι Δωριείς) και μετά τα εις πόλεμον έχοντα εισήγαγε τις συστατικές συνήθειες του Σπαρτιατικού βίου «πρός τε τούτοισι τούς ἐφόρους καὶ γέροντας ἔστησε Λυκοῦργος» (Ηρόδοτος I, 65, 4-5). Αλλά πάντα ταύτα, έτσι αδρομερώς και συλλήβδην και αδιακρίτως συρόμενα, προέρχονται από τις παραδόσεις των Σπαρτιατών της εποχής του στον 5ο αιώνα, όπως ρητά αναφέρει ο ιστορικός: «ὡς δ' αὐτοὶ Λακεδαιμόνιοι λέγουσι». Αυτό τούτο αποδυναμώνει πλήρως τη σημασία των πληροφοριών του. Γιατί φυσικά οι Σπαρτιάτες τον 5ο αιώνα γενικά απέδιδαν σύμπαντα τον τότε ισχύοντα «Κόσμο» της πολιτείας τους στον Λυκούργο (σωρηδόν τα «πάτρια»).

Η φερόμενη μαρτυρία του Ξενοφάντος ως προς την απόδοση της Εφορείας στον Λυκούργο φαίνεται να είναι μόνο στο μυαλό νεωτερικών (*Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, 8, 3). Ο Ξενοφών αναφέρει την εισαγωγή τους στην εκούσια πειθαρχία των κρατίστων και δυνατοτέρων των εν τη πόλει (§2), χωρίς να δηλώνει χρόνο και αφορμή.

Ο Justinus, στην επιτομή της Ιστορίας του Pompeius Trogus, επίσης αφήνει αόριστο τον χρόνο και περίσταση εισαγωγής της αρχής των Εφόρων. III, 3, 1-2: *administrationem rei publicae per ordines divisit [sc. Λυκούργος]: regibus potestatem bellorum, magistratibus indicia et annuos*

successors, senatui custodiam legum, populo sublegendi senatum ver creandi quos vellet magistratus potestatem permisit.

Συνεπώς έχουμε **τρεις βασικές φάσεις στην ιστορία της Αρχής των Εφόρων.**

Πρώτον στο δεύτερο ήμισυ του 8^{ου} αιώνα π.Χ, και μάλλον περί το 730 – 725 π.Χ, με πρωτοβουλία του ισχυρού ανδρός βασιλέως Θεοπόμπου ορίζεται ένας ή περισσότεροι, και ίσως εξ' αρχής 5, βασιλικοί επίτροποι επιμελούμενοι την εσωτερική διοίκηση και απόδοση δικαιοσύνης εις τύπον και τόπον απόντος ή βαρύτατα με εξωτερικά θέματα απασχολούμενου αρχηγέτη. 5 αντιστοιχούντες προς τις 5 κώμες – συνοικίες της πόλης. Αυτή είναι η αρχή του θεσμού των Εφόρων. Σημαίνει όπως εξήγησα τη σύσταση ήσσονος Εφορευτικής Εποπτείας.

Διαδοχικά υπήρξε μια τάση ενδυνάμωσης των Εφόρων κατά πάγια φαίνεται πολιτική τους αρνόμενη την επιβολή της από την δημοτική προέλευση και εκλογή τους. Κρίσιμο σημείο για την δυναμική αυτής της ροπής θα ήταν ακριβώς η μετάβαση ως προς την επιλογή τους από βασιλικού διορισμού σε εκλογή από την Απέλλα με ενιαύσια θητεία.

Το επόμενο δεύτερο και αποφασιστικό στάδιο συνέβη επί Χίλωνος προς το μέσον του 6ου αιώνα π.Χ., όταν η Σπάρτη «πάγωνε» τον χρόνο για να διατηρήσει την ακμή της. Κατέληξε να συντηρείται επί τι όπως οι βασιλείς της σε μέλι.

Η τρίτη περίοδος, από τον 5^ο π.Χ. αιώνα και εξής ορίζεται από την πρωτεύουσα θέση της Εφορείας στην πολιτειακή δομή της Σπάρτης. Κατ' ουσίαν οι Έφοροι αποτελούν πλέον το Κυβερνητικό Διευθυντήριο της πόλης, με την ευθύνη τόσο της χάραξης όσο και της εκτέλεσης της πολιτικής, εξωτερικής και οικονομικής, με απεριόριστη εξουσία ελέγχου όλων των θεσμών και των ατόμων, καθώς και τήρησης της τάξης και απόδοσης δικαιοσύνης.

Μετά τον 4^ο αιώνα π.Χ. η εικόνα γίνεται άσχημη.